

ALFABETATZEA RIKARDOREN IRITZIAN

Lan hau Rikardok idatzitako lanetan eta esandako gauzetan oinarritua dago. Bi partetan azalduko dugu. Bata Rikardok kultura eta Euskal Herriko kulturari buruz zuen iritzia hartuta, eta bigarrena Alfabetatzea kultura bide bezala hartua.

Zer den eta zertarako kultura: Gizonak bere gizatasuna osa dezan, bide luzea jarraitu behar du eta ez bakarrik gainera, beste herrikideekin eta gainerontzeko gizonekin batera baizik. Bere buruaz eta bere inguruaz jabetzen laguntzen dion guzia da kultura, beraz gizon batek bere burua eta inguruan duen gizartea hobea gotu behar badu kultura beharrezkoa du. Zehazkiago, euskaldunok gizatasunez jantzi nahi badugu eta gure herriari jabetasuna eman, kultura bideetatik abiatu beharra dugu.

Euskaldunok behar dugun kultura: Gizatasun abstraktu bat ez dagoenez, hots, gizon bakoitza leku batekoa eta garai batekoa denez, kultura mota bat dagokio, berea.

Euskaldunok ez gaitezke osa eta ez gure herriari jabetasunik eman, euskerazko kultura baten bidez ez bada.

Horretarako eragozpenak: Gure herria kultura gauzatan mende-
deko da, aspaldidanik, mendekotasun zabalago baten barnean, eta
horrek ahuleria ikaragarri batetan gauzka murgildurik. Honen
adierazpenak ugariak dira:

—Euskalduntasuna antzinako gauzatan bilatzea. Edozein gi-
zartek du tradizioa eta zenbait gauzatan beharrezkoa du
bere nortasuna gorde ahal izan dezan, baina aurreruntz
begira, lehenetik oinarri sendo batzuk hartuaz garai ba-
koitzari dagokion dinamikara lotu behar du, heriotzean ez
badu erori nahi.

Denbora luzean, gure herria dinamikaren haria eta bene-
tako oinarriak galduta ibili bide da. Txapela, aizkora,
apostuak, ardi narruak, irrintzinak e.a. izan ditu euskal-
duntasunaren ezagugarritzat, antzinadanik datorren oina-
rririk sendoena, euskera, makaltzen utzi duen bitartean.

—Euskera gaurko bizitzak eskatzen duen mailan ez egotea.
Hizkuntza batek iraunen badu, benetako tresna izan behar
du pentsamentuaren mintzabide bezala eta are gehiago
herri baten pentsamoldeak nortasunik galduko ez badu,
bizitzaren alderdi guzitan bere hizkuntzaz baliaturik ba-
karrik lor lezake.

Euskera, ez da berez desagokia gaurko bizitzarako, kon-
dairak mugatu du, lehen esan dugun mendekotasunak.

—Euskaldun gehienok gure hizkuntzan analfabetoak izatea.
Gutxi dira gure herrian erderaz analfabeto, baina ez dira
gehiago izanen agian, euskeraz idazten eta irakurtzen soil-
ki dakitenak.

Pentsa gainera, ez dezaiekegula hori ere ez dakitenei ba-
karrik analfabetoak dei, materialki irakurtzen eta idazten

jakiteak ez bait du hizkuntza kultura tresna egiten, hortarako maila bat gorago igo behar da.

Ba du euskera idatziak beste eragozpen latziki ere kultura tresna izan dedin eta denetan argiagoen azaltzen zaiguna batasuna oraindik erdietsi gabe edukitzea da.

Kurpil ero batetan erori gera hau dala ta: irakurlerik ez dagoelako eta euskalki batetako liburuak oso gutxi uler ditzaketelako oso liburu euskaldun gutxi dago, libururik ez dagoelako nekez izan dezakegu euskaldunok euskeraz irakurtzeko ohitura eta horrela ezin irakurlerik egin.

Egoera hori iraultzeko bideak: Bere buruz jabetzeak baka-
rrik eman dezaioke Euskal Herria-ri kultura jabetasun osoa, bai-
nan bitartean eta bide batez hortarako, funtzesko eginkizuna du
kulturaren egoera hori gainazpi aldatzea. Lehentxoago aipatutako
kurpil eroari alderdi askotatik egin behar zaio eraso. Hona bi
garrantzitsuenak:

- 1) Benetako argitaldari euskaldunak izatea. Urte askoen buruan, Euskal Herri-ko argitaldarien euskal gaiei buruz erderazko liburuak argitaratzen jardun dira, gure herria bizia egoteko ordeztan museutan erakusteko zerbaite balitza bezala. Euskerazko liburuak behar ditugu, irakurleak eta idazleak sor ditezten.
- 2) Euskaldunen Alfabetatzea.

Eta orain azter dezagun bigarren puntu hau. Beraz kulturaren esanahia ikusirik, aisa ikusten da Euskal Herrian diren kondizioek ez dituztela euskal pertsonaren beharrak betetzen. Hau da, kondizio hauek ez diotela euskaldun bateri behar diren neurriak ematen bere personalitate eta osotasun bat izateko, zeren eta kondizio eta kulturaren sentidu hau erabat erdaldunak dira. Honela, agertzen zaigu, euskaldunek euskal-giza maila bat iristerik ez badute, kulturaren esanahia ikusi ondoren, analfabetoak direla.

Beraz analfabetoak direla esaten dugunean pertsona hazietaz eta larrietaz ari gera hitzegiten. Euskal Herria analfabetoa, zergaitik? Lehen esan bezala, bere inguruan eta bere ingurutik hartzen duen kulturak ez diolako Euskal Herri bezala osatzen uzten, ez diolako indartzeko eta sendotzeko arnasik ematen. Beraz analfabeto hitz hau soil-soilik harturik, lehenbiziko epea, Alfabetatze Kanpaina bat sortzea litzake. Kanpaina honen beharra ez dago esplikatatu beharrik, euskaldun gehienek ez bait dakite mintzatzen duten hizkuntzan ez irakurtzen ez idazten. Ez daiteke kanpaina hau bere soiltasunean har. Gizarte guztiaren giroa, lehen esan bezala, —legeak, eskolak, irratia, aldizkariak, anunzioak, etab.—, gizona bere eguneroko bizitzan inguratzen duten gauza eta eginkizun guziek, euskeraz irakurtzen eta idazten jakitea galerazten diote. Kanpaina honek, materialidade konkretu bat bakarrik du, baina ez dira ahaztu behar beregan dituen kondizionamentuak. Euskaldunak euskaldun bezala ez dira osatu, ez dira gehitu, beroei dagokien kultura bat ez dutelako izan, ez dutelako kultura hori idatziaren eta irakurriaren bitartez hartu. Beraz kanpaina honen eginbeharra, idazten eta irakurtzen erakustea izango da materialki harturik, lehen epean, baina hau bide bat, ate bat bezala izanik, euskaldunek behar hau ikus dezaten, bere analfabetismoa oztopo bat dela euskaldun bezala osatzeko, eta hemendik aurrera, dugun euskal kulturari laguntza eta bultzada bat eskeintzeko. Hau guzia bi hitzetan esanaz, Alfabetatzea euskal kontzientzia sortzaile bezala agertzen zaigu. Bestetik hauxe zion Rikardok: euskal kultura idatziak, gaur egun aurkitzen den bezala, ba du zenbait estrukturako gaitz bere baitan, eta gaitz hauek irauten badute, kultura berekin bukatuko dute. Gaitz hauetatik hiru ikusiko ditugu; puntu hauek ikutu ditugu lehen partean, baina orain Alfabetatzeari lotuta aztertuko ditugu.

1.—Euskera modernu baten falta edo ahultasuna.

2.—Euskeraren batasuna lortzeko zailtasuna.

3.—Eta lehen esan bezala, euskaldun gehienen analfabetismoa.

Harrigarria dirudike Euskal Herriko analfabetismoari buruz hitzegitea, zeren eta esan bezala hitz hau soil soilik harturik, kasteilanoari dagokionez, analfabetismo indizea oso bajua da, baina euskerari dagokionez ez zion gezurrik Ibinagabeitiak 'Munduan analfabeto gehien duen herria gerala' esatean. Bai analfabetismoa bere esanahi soilean harturik eta bai hitz honek dituen alderdi guzietatik ikusirik.

Beste problema hau harturik, Alfabetatze Kanpainari ere erantzupide hau ikusten zion Rikardok, hiru kuestio hauen problematika azterturik.

Euskera modernu baten falta edo ahultasuna: Hizkuntza batek, pertsonaren behar intelektualak eta sentimentalak espresatzeko medio bezala balio duen bitartean, iraungo du. Batzutan, hizkuntzak bere baitan dituen faktore sentimentalak indar bat dira bizi modernuaren mugikortasunean irauteko. Baina luzarora, intelektual espresioaren medio bat ez bada, hizkuntza galdu egiten da.

Euskerari, arrazoi historiko konkretu batzuegatik, honelako zerbait gertatzen ari zaio.

Dударik gabe, euskerak oso balore sentimental handia du euskaldun gehienentzat, baina pentsaera, teknika eta gaurko bizitza espresatzeko medio bezala, ez da tresna egokia. Ahultasun edo ez egokitze hau ez da ordea euskera beraren inkapazidade bat, hots, gaitz intrinseku edo berezkoa, zirkustanziala baizik.

Gaur egun lan handiak egiten ari dira euskera gaitz hortatik libratzeko. Azken urte hauetan aurrerakada handia egin da, euskera hizkuntza modernu bat bihur dedin. Lan hauek bi bide hartu behar dituzte: bata teknikaren bidea, eta zabalkundearena bestea.

Euskeraren modernizatzea edo gaurkotzea, teknikoan lana

da lehenik. Baina ez bakarrik hizkuntzaren teznikoena, baizik eta modernizatzea aurrera eraman behar den sail guzietako teknikoena, ekonomia, teknika, pentsamentua, etab... Modernizatze hau ez da laboratoriorikoa lan bat bezala egin behar, noski, kriterio funtzional eta eginkorrak hautatuaz baizik. Baina dudarik gabe lehenbiziko lana, teknikoena da.

Baina era berean zabalkunde kuestio bat da. Zabalkunde kuestio bat, euskeraren modernizatzearen garaipena euskaldunek erabiltzearen eta teknikoek lantzearen esku bait dago. Eman dezagun teknikoek, hizkuntza bezala, gaur eguneko den euskera bat lortzen dutela, berehala zabalkundearen problema sortuko litzake. Sozial komunikatze-bideak euskeraren zerbitzutan izanez gero problema soluzionatua legoke, baina gure egoeran beste lotura mota bat behar da euskaldunen eta euskera gaurkotzen dutenen artean, hau da: Herria eta teknikoaren artean, eta hau euskaldunen alfabetatze kanpainaren eginkizunetako bat da, hau da, lotura hau sortzea. Problema ez da noski teknikoek gaurkotutako euskera herriari eskeintzea. Horrela diogu baina beharrezko da zerbait gehiago esatea. Errealidadean mugimentuak elkarrekikakoa izan behar du, elkarrekin osatzekoa: Hau da hain zuzen ere Alfabetatze Kanpainak egin nahi duena: idazlea publikuarekin harremanetan jarri. Harek herriari eskeini dezaiokena, honek jasotzeko ahalmena izan dezala.

Euskeraren batasuna lortzeko zailtasuna: Denek dakite, geografiz hain zabalero gutxi duen hizkuntza bat literarioki oso zaitua dagoela, hizkuntza literario oso ezberdinetan maiz, eta honek euskera idatziaren irauntzeari oztupo handiak jartzen dizkio.

Esan beharra dago, nola nahi ere, batu egin nahi den euskera ez dela hitzegiten den euskera, idazten dena baizik. Euskera literarioaren batasuna nahi eta nahiezkoa da, irauteko behar duen zabalkundea izan dezan.

Puntu honetan euskeraren modernizazioaz aurkitu dugun problematika berdinarekin topo egiten dugu (errealidadean askatu ezinezkoak biak). Hemen ere idazleak dira batasuna egin behar dutenak. Lan honek ordea, ez du sentidurik euskeradun jendetzari begira egiten ez bada. Aurreko puntuan esaten genuen bezala, Alfabetatze kanpainak zubi hori izan nahi luke, edo izan behar luke.

Eta azkenik ikus dezagun guretzat inportanteena den puntua: *Euskaldun gehienen Analfabetismoa*: Aurretik esandako guziek, euskera idatzi gaurkotua eta batuaren zabaltzea eskatzen dute. Euskaldun gehienek, hitzegiten duten euskera idazten eta irakurtzen jakingo balute ere, Alfabetatze Kanpaina bat beharko litzake hizkuntzaren gaurkotzea eta batzea egin dedin. Baina esan daiteke, eguneroko bizitzan euskera erabiltzen dutenek, ez dakitela ez irakurtzen eta ez idazten, lehen esan bezala. Baita ere esan daiteke, numeruak handitu gabe, %-tik 95 euskaldun analfabetoak direla normalean hitzegiten duten hizkuntzan. Ba dakite kasteilanoz irakurtzen eta idazten baina euskeraz idatzitako zer-baiten aurrean galduak ikusten dira.

Euskerazko kultura idatziak ez du bere iraupena segurua ikusiko, hitzegiten duten euskera irakurtzen ikasten ez duten bitartean. "Gaur hizkuntza bateko semeak iraupenerako, beharrezkoa dute kultura, beharrezkoa bere hizkuntzan irakurtzen eta idazten jakitea". Eta irakurtzen ez badakite, zaila izanen da idazle berriak behar bezalakoak eta ugaritasunean sortzea.

Honela eta sentitu gabe, aurrerapenik gabeko bidean jartzten gera, edo irtera bakarra dago: euskaldun gehienak alfabetatzea.

Horregatik, hain zuzen, ahal den neurrian, behar horiei erantzun bat emateko sortu zen Euskal Alfabetatzearen Kanpaina".

Beraz, Rikardoren iritzian Euskaldunen Alfabetatzearen xedea honela labur dezakegu:

- 1.—Lehenbizi “euskaldunen alfabetatzea” kontzientzia sortzaile bezala. Kulturak gizonari, pertsonari zer eskeini dezaiokeen eta zer eskeini behar dion ikusirik, euskaldunok euskaldun bezala osatzeko kultura baten jabe ez garela somatzea, nabaitzea.
- 2.—Alfabetatze kanpaina, ate eta zubi, lokarri eta helduleku bezala izan behar duela euskera modernu baten eta euskeraren batasun ekintzetan. Herria eta “modernizatze eta batasun” lanak aurrera eramango dutenen artean lokarri, zubi eta ate bat, euskaldunei irakurtzen eta idazten erakutsiaz eta euskaldun horiei euskeraren, hizkuntza bezala, aurrerabideak eskeiniz.